

Entre el realisme polític i l'apocalipsi

Enguany es compleix el 650è aniversari del naixement de Sant Vicent Ferrer, el més cèlebre dels sants valencians. Aquest dominic impenitent, un dels senyors més influents de la València del segle XV, abandonava, ara fa 600 anys, la cort papal de Benet XIII, el mític Papa Luna.

ARXIU

Detall del retaule de Miquel del Prado, més conegut com el mestre del Grifo, en què es representa la figura de Sant Vicent Ferrer. L'obra és de les darreries del segle XV o començaments del XVI i es conserva al Museu de Belles Arts de València.

De sant Vicent Ferrer, el més excessiu dels sants valencians, i potser, per això mateix, el més genuïnament valencià, es compleixen enguany els sis-cents cinquanta anys del seu naixement. Ignore si, a més del setmanari EL TEMPS i, previsiblement, la Junta Vicentina o algun altre organisme paraeclesiàstic associat a la memòria del sant, algú més ha tingut la pensada de recordar l'efemèride. No, certament, la Conselleria de Cultura, concentrada a dotar d'un mínim de contingut l'Any Borja que tan alegrement s'han inventat per tal d'aprofitar l'innegable atractiu mediàtic que continua envoltant el nom de la més universal de les famílies valencianes.

Sant Vicent Ferrer, patró de l'extint regne de València i del posterior País Valencià conjecturat pels catòlics valencianistes de la postguerra, viu, per contra, les seues hores més baixes. La desmesura de la religiositat desbordant que s'associa a la seua figura, amb aquelles escenografies apocalíptiques dominades per la prèdica tronant del dominic sobre el mar de fons dels crits i els plors dels penitents que sumien l'auditori en un estat de transportació extàtica, s'adiu malament amb la manera d'entendre i viure la fe avui. I els miracles que se li atribueixen, com aquell del nen trossejat i cuit al forn en obsequi del sant perquè els pares no tenien res millor que oferir-li per dinar, i reconstruït prodigiosament per aquest a partir dels indicis del cos de la criatura repartits entre l'arròs, ja no són ni creïbles ni

acceptables per a la sensibilitat actual.

Tampoc la historiografia catalana ha tractat mai bé el patró dels valencians. En realitat, la historiografia catalana no ha tractat mai bé els mites i els referents gloriosos valencians, començant pel mateix Jaume I, tan estimat a aquesta banda de la Sénia, com a fundador del regne i com a heroi d'una edat daurada llargament enyorada per les èpoques posteriors, i tan infamat a l'altra banda, com a covard i pèrfid desbaratador del somni d'un estat catalano-occità, des del Roine fins a l'Ebre. Els greuges contra sant Vicent, no cal dir-ho, deriven de la seua actuació i, sobretot, del sentit que donà al seu vot en el Compromís de Casp, que desallotjà del tron el casal de Barcelona i hi entronitzà la dinastia castellana dels Trastàmara, origen de tots els mals que la història ens tenia reservats. La fellonia del sant valencià es posaria igualment de manifest en la seua relació amb el papa Benet XIII, que l'havia cridat a Avinyó i l'havia nomenat confessor seu i penitenciar apostòlic, i que el frare dominic no dubtà a abandonar en veure que aquell tenia la partida perduda.

Sorprenen trobar encara tan vius i arrelats aquests prejudicis encunyats per la historiografia romàntica. Una historiografia que, més que interpretar el passat o fer-lo intel·ligible, el jutjava apassionadament, fabricant, com en les males novel·les, personatges d'una sola peça, sense matisos, sense clarobscur. Tot el contrari que el fabulós i pintoresc predicador nascut a València el 1350, dos anys després d'aquella terrible pesta que s'endugué entre un terç i la meitat de la població europea, fill d'un notari gironí, estudiant a Barcelona, Lleida i Tolosa, catedràtic de teologia a la catedral de València i predicador general de l'orde de sant Domènec, immens xarlatà, formidable histrió, mestre del gest i la paraula, encantador de multituds, capaç de seduir espècies humanes tan diverses i tan espiades en el temps, des dels jurats i el poble menut de la València del Quatrecent, els erudits il·lustrats del Setcent, les au-

toritats civils i eclesiàstiques del franquisme, els veïns que continuen muntant els "miracles" del sant —sobre els textos, tot cal dir-ho, d'un altre valencià desbocat: Bernat i Baldoví—, els clavaris i les clavariesses que desfilen cada any en la festa del sant, en sentides i ordenades processons, fins a persones tan lúcides i racionals com Roc Chabàs i Joan Fuster.

I és que la figura del frare dominic, complexa, contradictòria, es resisteix a qualsevol encasellament simplificador. Fanàtic i intolerant en matèria de fe, instigador involuntari dels assalts a les jueries que ell mateix deplorava i condemnava, vanitos i colèric, convençut de ser temut pel mateix dimoni —a qui fa dir en un dels seus sermons "que de tres llegües entorn no em puc acostar a Casp, per un home que hi ha", i que no és altre que ell mateix—, fra Vicent és al

**Els greuges
contra sant Vicent
deriven de la seua
actuació i del
sentit que donà
al seu vot
en el Compromís
de Casp.**

mateix temps un hàbil diplomàtic i un estadista sagaç, partidari de la més descarnada *real politik* en afers que incumbissen la corona o l'Església. El realisme polític, molt més que no la legitimitat dels drets dels diferents candidats o les pressions de Benet XIII, va ser el que el va portar a donar el seu vot —i a convèncer la majoria dels compromissaris reunits a Casp perquè també el donassen— al regent de Castella, les tropes del qual ja havien travessat la frontera en suport de la seua candidatura, i en qui el frare valencià veia el veritable home fort que necessitava el regne, victoriós sobre els musul-

ARXIU

mans en les terres d'Antequera, enèrgic i astut, enfront del més feble i dissortat comte d'Urgell. A les qualitats personals s'afegien els interessos geopolítics en joc, que no devien escapar al sant, favorable ben probablement a una major integració entre els regnes peninsulars. El mateix realisme presidiria poc després la seua actuació durant la fase final del Cisma que escindia la cristiandat llatina en diverses obediències. El frare Vicent no sols desertà el camp del seu antic protector Benet XIII, sinó que li exigí la dimissió pel bé de l'Església i, en negar-se aquest, milità activament en contra seua, utilitzant tota la seua influència per desautoritzar l'indòmit pontífex enrocat a Península. Per damunt les afeccions personals i les legitimitats, s'imposava el realisme polític i la seua lògica implacable. La mateixa que portaria igualment Ferran d'Antequera i els altres monarques cristians a retirar el seu suport al papa Luna i transferir-lo a Martí V, el nou pontífex consensuat al concili de Constança.

Els darrers anys de la seua vida, fra Vicent els esmerçà corrent per tot arreu, justificant la seua doble elecció, a Casp i a Constança, i exhortant a la conversió davant la

Sant Vicent Ferrer, plafo d'un retaule de la Seu de València que hom anomena "de les posts" per haver estat pintat, segons la tradició, sobre les posts del lliet del predicador. Obra de Jaume Baçó, més conegut amb el nom de Jacomart, el pintor predilecte d'Alfons el Magnànim i de Calixt III, el papa valencià canonitzador de fra Vicent.

Detall del retaule de Miquel del Prado, el mestre del Grifo. S'hi aprecia un dels reportadors fent la transcripció estenogràfica de la prèdica. Molts dels sermons de Sant Vicent es conserven gràcies a aquests escriptors.

imminència de la fi del món. La massiva afluència de públic feia petites les esglésies i obligava el sant a predicar en les places i els mercats, sobre improvisats cada-fals que més d'una vegada cediren pel pes de la gentada, sense arribar a provocar mai, però, desgràcies personals. Dalt l'escenari, el realisme esdevenia màgic. El sant es transformava, gesticulava, bramava, atacava els poderosos –però sense qüestionar l'ordre social que els feia poderosos–, ironitzava sobre els pecats de frares i capellans –recurs retòric àmpliament utilitzat pels predicadors per tal de guanyar-se la complicitat de l'auditori–, s'enfurismava, amenaçava amb les penes de l'infern i el descrivia tan gràficament com si hi hagués estat, acompanyava les seues vívides descripcions amb onomatopeies per tal de fer-les encara més expressives, plorava, flexionava la veu, atia el foc contra moros i jueus, en demanava la segregació en barris separats, i exigia conversions sinceres –“més de setanta mil en un dia”, es vanagloriava ell mateix en un sermó–, mentre diversos escriptors feien torns per recollir tota aquella desbordada verbositat.

Més de tres-cents sermons han arribat així fins a nosaltres i ens permeten copsar part del que devia ser l'extraordinari univers vicentí. Tenim, en afortunada comparació de Fuster, la partitura, el llibret, però ens manca la posada en escena, la interpretació. Els crits i les amenaces que esborronarien l'au-

ARXIU

ditori, proferits amb el dit índex en alt per donar més contundència a les paraules, com recull tota la imatgeria que representa el sant. El clima d'ansietat, de temor col·lectiu, que devia aclaparar els assistents, tocats en les fibres més sensibles i esfereïts de cop i volta per la immensitat dels seus pecats. Tot això precedit i seguit de l'esperpèntica Companyia de penitents que acompanyava el sant en els seus desplaçaments: una legió llastimosa formada per més de tres-cents persones de la més diversa condició –frares i capellans, dones i xiquets, vagabunds i rufians–, que irrompien en les pobla-

cions cantant lletanies i assotant-se les espatlles fins regar de sang els carrers.

L'escenografia multiplicava així els efectes intimidatoris de la predicació. Ningú podia dubtar que l'Apocalipsi estava pròxim. I que qui l'anunciava era el seu àngel –l'“àngel de l'Apocalipsi”, com li agradava de dir-se al mateix sant Vicent. Poc importava que no es compreguessen totes les seues paraules. Ell parlava en català, o, segons les ocasions, en una barreja de català, occità i castellà, que el devia fer intel·ligible a tot arreu, de Castella i Aragó a Suïssa i dels Països Catalans al Llenguadoc i a Itàlia. Potser l'entenien més pels crits, les onomatopeies i els gestos. Els efectes devien ser igual de fulminants. Va morir a Vannes, en la Bretanya, on es parlava bretó i on encara es conserva el seu cos i la tradició de la seua portentosa vida.

Trenta-sis anys després, el 1455, un papa valencià, Calixt III, n'instauraria la canonització, finalment aprovada per Pius II el 1458. Aleshores ja havia començat a escampar-se la seua fama de taumaturg, o potser aquesta es va veure avivada per les exigències de la beatificació. Els miracles, en tot cas, no faltaren, i encara ara, els xiquets continuen representant-los en altars de fusta repartits per la ciutat de València. En català: una extravagància ja en els temps que corren. O, segons com es mire, un miracle més del sant.

Antoni Furió

Descomptes als subscriptors d'EL TEMPS

Truca'ns de dilluns a divendres al
93 309 70 04
PROMETEATRE

Teatre Romea

El temps de Planck

25% de descompte de dimarts a divendres. Barcelona.

Teatre Condal

La jaula de las locas

amb 'La extraña pareja' (Paco Morán i Joan Pera)

25% de descompte de dimecres a divendres. Barcelona.